

SZÍNHÁZ – ÉS FILMMŰVÉSZETI EGYETEM DOKTORI ISKOLA

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

PACSKOVSZKI JÓZSEF

KÉZJEGYEK

**A SZERZŐI FILM KÉSZÍTÉSÉNEK ELMÉLETI KÉRDÉSEI ÉS
MUNKAMÓDSZERE AZ ÖTLETTŐL A FILMIG**

TÉMAVEZETŐ:
SCHULZE ÉVA
EGYETEMI DOCENS

2012

Tézis

Dolgozatomban kísérletet tettem a szerzői film meghatározására és teoretikus háttérének feltárására. Megpróbáltam – elsősorban neves filmtörténeti példákkal, másodsorban pedig saját munkáimból leszűrt tapasztalatokkal - alátámasztani a feltevéseimet. A tudományos igényesség mellett fontosnak tartottam, hogy személyes hangvétellel íródjanak a dolgozatnak a saját filmjeimre reflektáló, tanulságos eseteket bemutató részei, mert talán a lehető legtöbb, amit egy szerzői filmekkel foglalkozó rendező a dolgozatában megtehet, az, hogy saját filmkészítési tapasztalatait megosztja, úgy, hogy azok egy általánosabb, film esztétikai, elméleti közegbe kerülve más elvekkel is találkozhatnak.

Igyekeztem körülírni a szerzői film fogalmát. Megállapítottam, hogy belső kifejezés kényszere folytán jön létre, egyéni látásmóddal és egyéni stílussal. A szerző igazságérzetéből táplálkozó vélemény, a minket körülvevő világ problémáira reflektálva. Azzal a céllal készül, hogy hatást gyakoroljon az emberek gondolkodásmódjára, érzéseire. A művész szenvedélyes igazságkeresése, az a mód, ahogy céltudatosan törekszik a világ és önmaga megismerésére.

Kitértem a szerzői film és a műfaji filmek különbözőségére és átfedési területeik fontosságára. Azt gondolom, hogy a két típus találkozásának területe, ahol gondolatosságában is letisztult és aktuális közlendővel rendelkező mozi élménnyel tudja megajándékozni az alkotócsoport a nézőt, kifejezetten fontos lenne az igényesen szórakoztató mozi megmaradásának jövője érdekében.

Taglaltam, hogy miképpen is épül fel egy történet egyéni hangvétellel történő elmesélése, ugyanis, ezen a folyamaton keresztül nyomon követhetjük, hogy egy történet mitől is lesz „szerzői”. A mozgókép azon szegmensét vizsgáltam, amit művészetként szoktak aposztrofálni. A filmművészet ráció és intuíció egységében születik, tehát az alkotói folyamat nem minden pillanata magyarázható meg racionálisan, noha látszólag tervszerűnek mutatja magát.

A film időbe zajló események láncolata. A „megragadott idő” és a bemutatott „rendkívüli, különleges esemény” kombinációja végtelen – aszerint, hogy milyen történetet választ a szerző és miképpen is meséli el azt. Ezáltal alkotókra jellemző stílusjegyek jöhetnek létre.

A magyar szerzői film a kelet-európaiságunk és viharos történelmünk miatt sajátos színeket vitt – és remélhetőleg visz majd - a világ szerzői filmjeinek sorába. Kiemeltem néhány

magyar alkotót, akik jelentősen gyarapították azt a jelenben is érvényes tudást, amit a múltunkról szerezhettünk. Górcső alá vettem – a sok kiváló rendező közül - azt a három alkotót, akik jelentős mértékben meghatározták a pályámat. Az ő munkásságuk rövid analízisében a szerzőiségük mikéntjeire igyekeztem rávilágítani. Szabó István, Federico Fellini és Ingmar Bergman rendezői útja merőben különböző, de a filmhez való viszonyuk – a humanizmusuk – közös gyökerekből táplálkozik.

A szerzői filmstílusok széles palettáján igyekeztem bizonyítani, hogy számtalan mód van arra, hogy igaz és tanulságos mű szülessék. Többek között Huszárik, Godard, Tarkovszkij téma megközelítéseit vizsgáltam, s megpróbálta megkeresni azokat az egyéni szerzői jegyeket, amik a neveiket hallva, tudatunkban asszociációként megjelennek.

A történet-centrikus dráma kifejezést használtam azokra a művekre, amik a mozi élményt és a gondolatiságot „egy polcra teszik”, ahol a műfaji film és a szerzői film elemei keverednek. Olyan példákat választottam, amik sikeresen oldották meg ezt a feladatot.

A dolgozat második részében a szerzői film sajátosságainak vizsgálatát a mozgóképkészítés munkafázisain keresztül végeztem. Minden egyes fázis számtalan csapdát rejt, ám ha a szerzői film alkotója pontos képpel rendelkezik szándékáról, saját üzenetét „megfejtette”, akkor a véletlent és a pillanatnyi intuíciót annak az erőnek a szolgálatába tudja állítani, ami a kitűzött cél (ami lehet egy kezdetben megmagyarázhatatlan érzet is) elérését szolgálja.

A filmkészítést tanítani nagyon nehéz – bizonyos elemeit ugyan lehet, de művészt képezni nem lehet. Útmutatót és tapasztalatokat lehet átadni. Életszemléletet, amellyel az azonosulást nem várhatjuk el. Minden szerző szuverén egyéniség – egy oktató akkor lehet büszke magára, ha egyéni – sokszor az oktatóétól meredeken különböző - látásmóddal rendelkező alkotók szuverén személyiségének kialakulásában, és szakmai rátermettségében tud segítő kezet adni.

A dolgozatot írása közben, a szakanyagokat olvasva, rá kellett jönnöm, hogy a sikeres és filmtörténetileg fontos rendezők tapasztalatai és megnyilatkozásai, műhelyitkai ugyanazok, mint a közepes vagy még gyengébb „teljesítményt” nyújtó, intellektuálisan felkészületlenebb kollégáiké. Hogy mi emeli őket ki a többi közül, arra a személyiségük és élettörténetük kutatói számtalan tanulmányban keresik a választ. A legfontosabbak egyike a velük született tehetségük, a másik az érvényesülési képességük. Mindig lesznek kiemelkedő alkotók, s remélhetőleg lesznek filmtörténetileg fontos alkotások – ameddig csak életben marad a szerzői film. És szerencsére lesznek filmtörténetileg egyáltalán nem, de egyes nézők

szempontjából nagyon fontos szerzői filmek, amik szórakoztatva mesélnek és derűvel, optimizmussal töltenek el bennünket, amire nagyon nagy az igény. Lehet, hogy ezen alkotóknak a neve nem lesz a filmtörténet legelőkelőbb lapjain, de szerepük ugyanúgy fontos, mint a szerzői film nagy mestereié.

Próbáltam rávilágítani a szerzői film mai (2011-12) tendenciáira, harminchárom európai játékfilmet vizsgálva. Általános benyomásom, hogy egy olyan huszonegyedik századi Európa képét festik le, ami ezer sebből vérzik. Örök, az emberi jellemből fakadó, drámai konfliktusokra építenek, meglehetősen szomorú és reménytelen végkicsengéssel és jövőképpel, ám néha fel-felvillan egy apró szikra, hogy esetleg lehetne másképpen is.

Zárszóként hangot szeretnék adni annak az elfogult véleményemnek, hogy a film egy csodálatos médium – nélküle sokkal szegényebb lenne az emberiség. A szerzői filmen belül a magyar film számomra kiemelten értékes helyet foglal el. Bízom abban, hogy minden politikai rendszer rádöbben arra, hogy egy sokszínű, pezsgő filmgyártás, ami magába foglalja a szerzői filmet és zsánerfilmet is, nem csak kultúra megőrző, hanem nemzedékformáló erővel is rendelkezik.